

Žemaitijos vyskupų Antano Dominyko Tiškevičiaus ir Jono Dominyko Lopacinskio architektūros užsakymai

AUKSĖ KALADŽINSKAITĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Šaltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: aukse@dtiltas.lt

Straipsnio objektas: Žemaitijos vyskupų Antano Dominyko Tiškevičiaus ir Jono Dominyko Lopacinskio architektūros užsakymai. Tikslas: remiantis istoriniais šaltiniais nustatyti ir patikslinti konkrečius šių Žemaitijos vyskupų architektūros užsakymus, atskleisti, su kokiais meistrais buvo bendradarbiaujama, kaip mezgėsi atlikėjo ir užsakovo santykiai, nustatyti jų trukmę.

Raktažodžiai: architektūros užsakymai, Žemaitijos vyskupija, vyskupas Antanas Dominykas Tiškevičius, vyskupas Jonas Dominykas Lopacinskis, architektas Johanas Christophas Glaubitzas, architektas Janas Wilhelmus Frezeris, vėlyvasis barokas, Vilnius, Kairėnai, Varniai, Janapolė, Krakės

---

VYSKUPO ANTANO DOMINYKO TIŠKEVIČIAUS UŽSAKYMAI

Vėlyvojo baroko stiliaus architektūroje ir dailėje vyravimo laikotarpiu Žemaitijoje, kaip ir kituose LDK regionuose, buvo pastatyta daug bažnyčių, vienuolynų ir dvarų. Stiliaus naujovės, užgimusios Vilniuje, itin greitai išplito provincijoje. Didžiausią įtaką tam turėjo užsakovai, ieškoję meistrų sostinėje, kurioje dėl įvairių ekonominių, socialinių, kultūrinių sąlygų buvo susiformavusi gausi menininkų bendruomenė.

1740–1762 m. Žemaičių vyskupu buvo Lohoisko ir Berdyčevo grafas Antanas Dominykas Tiškevičius (1700–1762). A. D. Tiškevičius studijavo Vilniaus akademijoje, 1715 m. buvo išventintas kunigu, 1725 m. tapo Vilniaus katedros kanauninku, nuo 1736 m. ėjo LDK sekretoriaus dvasiniams reikalams pareigas, 1739 m. paskirtas Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčios klebonu, taip pat buvo Lohoisko ir Hainos (Minsko pav.) parapijos klebonu. 1740 m. tapęs Žemaičių vyskupu, popiežiui leidus, toliau liko Vilniaus katedros kanauninku, Šv. Kazimiero koplyčios prepozitu ir Lohoisko klebonu¹.

Apie A. D. Tiškevičiaus architektūros užsakymus istoriografijoje žinių nedaug: jo rūpesčiu Varniuose iškilo erdvesni mediniai seminarijos rūmai; Lohoiske – nauja parapiinė bažnyčia (neiškikusi); apie 1740 m. senosios Varnių katedros sklype jo iniciatyva pradėta

---

¹ *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1964, t. 31, p. 236.

mūryti varpinė, 1750 m. jo lėšomis buvo pastatyta nauja medinė bažnyčia Žemaičių Kalvarijoje (XIX a. nugriauta)².

1742–1743 m. vyskupas finansavo Varnių seminarijos rūmų statybą, šį faktą patvirtina išlaidų sąrašas³. Tai, kad Varnių varpinės mūrijimas irgi pradėtas vyskupo noru, liudija išlikusi sutartis. 1755 m. vysk. Tiškevičiaus stalo valdų valdytojas Tadas Steckievičius, atstovaudamas vyskupui, dėl tolesnės varpinės statybos sudarė sutartį su mūrininku Franciszeku Brunowskiu⁴. Šaltinis atskleidžia kai kurias varpinės statymo aplinkybes, pavyzdžiui, kad 1755 m. darbai dar mažai buvo pasistūmėję į priekį. Iki 1755 m. mūrininko Geigerio tebuvo išmūryti varpinės pamatai, kurie, kaip pažymėta sutartyje, vietomis pradėjo griūti. Tolesniems darbams buvo parengtas naujas projektas (autorius nenurodytas), kuriuo ir turėjo vadovautis pasamdytas naujas mūrininkas F. Brunowskis. Remiantis šiuo raštu galima manyti, kad varpinė pradėta statyti XVIII a. 5-ajame dešimtmetyje, tačiau dėl nežinomų aplinkybių darbai buvo nutraukti ir atnaujinti tik 1755 metais. Tačiau ir tuomet varpinės mūrijimas, regis, taip ir nebuvo baigtas. Statinys (greičiausiai viršutiniai varpinės tarpniai) baigtas statyti jau vyskupui Jonui Dominykui Lopacinskiui sumanius šalia pastatyti naujus seminarijos rūmus.

Kitas atrastasis dokumentas rodo, kad A. D. Tiškevičius savo poreikiams samdė populiariausią to meto statytoją – architektą Johaną Christophą Glaubitzą (šis faktas išplečia ir taip ganėtinau platų minėto architekto užsakovų sąrašą). Tai paliudija Tiškevičiaus neįvardytų rūmų remonto finansinė ataskaita, kurią sudarė ir pasirašė J. Ch. Glaubitzas (žr. priedą). Ataskaitoje surašyti 1747–1748 m. atlikti darbai bei įsigytų medžiagų kainos, taip pat nurodyta architektui išmokėtų statybai skirtų pinigų suma. Tai įprastas ir tipiškas to meto darbų kontrolės bei apskaitos dokumentas. Nustatyti, kur remontas buvo atliekamas – vyskupo rezidenciniame dvare Žemaitijoje (Alsėdžiuose?) ar viename iš tėvų paveldėtų dvarų, nepavyko.

Beje, anot šaltinių, po dvaro rekonstrukcijos darbų J. Ch. Glaubitzas vadovavo ir 1748 m. birželio 14 d. sudegusios Vilniaus katedros remontui⁵. Spėjama, kad jis suprojektavo katedrą puošusius pagrindinio fasado bokštus bei varpinę⁶. Tuo metu Vilniaus vyskupo pareigas ėjo Mykolas Jonas Zenkavičius, kuris asmeniškai, anot J. Kurczewskio, rūpinosi katedros atstatymo darbais⁷ ir kuris galbūt pasiūlė pasamdyti J. Ch. Glaubitzą. Reikalingų meistrų samdos klausimai galėjo būti sprendžiami ir kapituloje. Rekomenduoti būtų J. Ch. Glaubitzą katedros rekonstrukcijai galėjo bet kuris kapitulos narys, anksčiau bendradarbiavęs su architektu,

² Ibid.; *Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 1: *Dioecesis Vilnensis et Samogitiae*, Roma, 1971, p. 347; M. Valančius, *Raštai*, t. 2: *Žemaičių vyskupystė*, V., 1972, p. 160, 167, 241; Z. Genienė, J. Genys, *Varnių kunigų seminarija*, V., 1999, p. 137; A. Butrimas, *Buvęs dominikonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčia, Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė*, V., 2005, p. 189.

³ MABRS, f. 148, b. 288, l. 61–62v.

⁴ Ibid., l. 34, 41–41v.

⁵ S. Lorentz, *Jan Krzysztof Glaubitz architekt wileński XVIII w.*, Warszawa, 1937, s. 32.

⁶ E. Łopaciński, *Szkice z dziejów ratusza wileńskiego od XVI do XIX w.*, *Prace i Materiały Sprawodawczej Sekcji Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*, Wilno, 1938–1939, t. 3, s. 114; S. Łoza, *Architekti i budowniczy w Polsce*, Warszawa, 1954, s. 94; V. Drėma, *Vilniaus Šv. Onos bažnyčia. Vilniaus katedros rekonstrukcija 1782–1801 metais*, V., 1991, p. 191; V. Drėma, *Dingęs Vilnius*, V., 1991, p. 114–115.

⁷ J. Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju. Na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, Wilno, 1908, cz. 1, s. 215.

kaip antai Vilniaus katedros prelatas Antanas Žulkovskis (pastarojo „pažinti“ su J. Ch. Glaubitzu atskleidžia prelato ginčas su architektu Juozapu Fontana, kuris 1743 m. kovo mėnesį pasiekė net apeliacinių skundų nagrinėjimo teismą – Vyriausiąjį Tribunolą⁸) ar Žemaitijos vyskupas J. D. Tiškevičius, taip pat ėjęs katedros Šv. Kazimiero koplyčios prepozito pareigas.

VYSKUPO JONO DOMINYKO LOPACINSKIO UŽSAKYMAI

Žemaičių vyskupu Jonas Dominykas Lopacinskis (1708–1778) tapo 1762 metais. Baigęs mokslus Vilniuje bei Varšuvos Šv. Kryžiaus seminarijoje 1732 m. jis buvo išventintas į kunigus bei paskirtas Vilniaus katedros kanauninku ir Vainų koplyčios rektoriumi, vėliau gavo Katedros prelato titulą, buvo paskirtas Šiluvos klebonu, taip pat turėjo Kražių bei Anykščių parapijas, kurias valdė per savo vikarą.

Istoriografijoje randame daug duomenų apie jo architektūros užsakymus, atskleidžiančių J. D. Lopacinskį kaip talentingą bei aktyvų administratorių, noriai besirūpinusį savo vyskupijos dvasiniais bei ūkiniais reikalais. Jo vyskupavimo laikais būta daug permainų visoje vyskupijoje ir kunigų seminarijoje. Viržuvėnuose (Janapolėje) vyskupas pastatė rezidencinius rūmus, įkūrė sodą-parką, taip pat kitose vyskupijai priklausančiose žemėse pastatė dvarus bei rezidencijas, kaip antai: Girikalnyje, Krakėse, Mosėdyje, Alsėdžiuose, Viduklėje, Pašvitinyje. Jo rūpesčiu buvo pastatytos Janapolės, Anykščių, Krakių bažnyčios. Jo pastangų dėka Varnių Šv. Petro ir Pauliaus katedra buvo papuošta marmuru, pastatyti nauji mūro namai Katedros vikarams ir choristams, naujas kunigų seminarijos pastatas. Vyskupaujant J. D. Lopacinskiui buvo pastatytos ar perstatytos šios bažnyčios ir koplyčios: Konstantinavos, Medingėnų, Budrių, Pakražančio, Karklėnų, Radviliškio, Rozalimo, Pagramančio, Mosėdžio, Šaukoto, Nemakščių, Vaiguvos, Ukrių, Aleksandrijos, Jokūbavo, Batakių, Luokės, Vainuto. 1743–1754 m. su pertraukomis rūpinosi Vilniaus katedros remontu. 1760 m., būdamas Šiluvos bažnyčios klebonu, pradėjo Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčios perstatymą⁹.

Išties patikimą ir tikrą informaciją apie J. D. Lopacinskio rūpinimąsi savo administruojamos vyskupijos reikalais bei inicijuotas statybas atskleidžia dar mokslinėje apyvaroje nefunkcionuojantis šaltinis – vyskupo korespondencija su broliu, LDK raštininku, Brastos vaivada Mikalojumi Tadu Lopacinskiu (1715–1778). Broliai dažnai ir nuolat susirašinėjo iki jų mirties 1778 metais. Korespondencijoje atsispindi įvairios gyvenimo ir veiklos sritys: politinės šalies aktualijos, ūkiniai ir finansiniai klausimai, susiję su dvarų valdymu, statybų reikalais, asmeninė informacija, pavyzdžiui, žinios apie sveikatos būklę, įvairūs gyvenimiški pastebėjimai. Reikia pabrėžti, kad laišškai buvo svarbiausia ryšio palaikymo priemonė, o informacija laiškuose atskleidžia to meto privatų ir visuomeninį rašančiojo gyvenimą, leidžia

⁸ Prelatas bylinėjosi su J. Fontana dėl sutarties sąlygų laužymo. Pasak ieškovo, J. Fontana dar velionio Maltos ordino kavalieriaus ir Stalovičių komendanto M. Dombrowskio už 50000 auksinų užmokestį buvo pasamdytas pastatyti mūrinę Stalovičių (*Stołowicze*, Naugarduko pav.) bažnyčią, tačiau sutarties sąlygų ir įsipareigojimų neįvykdė, o pasiėmęs avansu 25000 auksinų ir nei trečdalis įsipareigotų darbų neatlikęs pasitraukė. Prelato apskaičiavimais jo atliktų darbų vertė neatitiko 25000 auksinų sumos. Anot ieškovo, J. Fontanos pradėtas darbus turėjo užbaigti kitas architektas – J. Ch. Glaubitzas (*LVIA*, SA, b. 4755, l. 203; S. Lorentz, op. cit., Aneksy 4, s. 41).

⁹ *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1958, t. 16, p. 434–435; *Polski słownik biograficzny*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973, t. XVIII, z. 78, s. 398–399; K. Misius, R. Šimkūnas, *Lietuvos katalikų bažnyčios*, V., 1993, p. 160, 233, 431; M. Valančius, *Raštai*, t. 2: *Žemaičių vyskupystė*, p. 164, 168, 169; Z. Genienė, J. Genys, op. cit., p. 100–103.

geriau pažinti asmenybę, tų laikų pasaulėjautą ir t. t. Vietovių, iš kurių buvo išsiųsti laišakai, kaita rodo aktyvų J. D. Lopacinskio gyvenimo būdą. 1762 m. tapęs vyskupu jis dažnai vizitavo savo vyskupijos parapijas. Rezidavo dažniausiai Varniuose, Alsėdžiuose, Viržuvėnuose (Janapolėje) bei Krakėse, retsykais lankydavosi Vilniuje ar dvarelyje Mikniškėse. Ne visi broliui adresuoti laišakai yra išlikę ir tai apsunkino tyrimą, vis dėlto šie šaltiniai padeda susidaryti išsamesnį vysk. J. D. Lopacinskio architektūros užsakymų vaizdą.

Laiškuose apie J. D. Lopacinskio iniciatyva vykdytas statybas žinių aptinkama nuo 1759 metų. Tais metais birželio mėnesį rašydamas broliui iš Vilniaus tuomet dar tik būsimas vyskupas informavo apie pradėtą Anykščių bažnyčios mūrijimą. Iš laiško turinio paaiškėja, kad J. D. Lopacinskis, tuo metu ėjęs ir Anykščių parapijos klebono pareigas, asmeniškai rūpinosi statomos bažnyčios reikalais ir buvo užsakęs jos projektą¹⁰. Statyba buvo baigta apie 1768 m., bažnyčia pašventinta 1769 metais. Mūrinė Šv. Mato bažnyčia buvo vienabokštė, kryžiaus plano, turėjo penkis altorius (XIX a. I pusėje perstatyta)¹¹.

Dar daugiau duomenų apie užsakymus randama J. D. Lopacinskiui tapus Žemaičių vyskupu. Vyskupo noru buvo statoma net keletas objektų. Vyskupijos ganytojas rūpinosi ne tik inicijuotomis statybomis Žemaitijoje, bet ir brolio rūmų Vilniuje statymu bei įrengimu. Jis ne tik padėjo broliui kuruoti darbų eigą, bet ir pats asmeniškai rūpinosi architekto paieška bei samda, konsultavosi su juo, finansavo atliekamus darbus.

Laiškuose minimų Vilniaus rūmų (turbūt tai buvo Lopacinskiams priklausę rūmai Bernardinų gatvėje, be jų, Vilniaus apylinkėse Lopacinskiai dar turėjo keletą užmiesčio dvarų: Lukiškių priemiestyje, Paneriuose, Kairėnuose¹²) statyba buvo pradėta 1763 m. ir tęsėsi maždaug iki 1768–1769 metų. 1763 m. vasario 26 d. iš Varnių siųstame laiške vyskupas informavo brolių, kad architektas J. Ch. Glaubitzas buvo pas jų čia, į Žemaitiją, atvykęs per Užgavėnes ir kad jis jam pavedė brolio rūmų Vilniuje statybą pradėti anksčiau, nes jau visos medžiagos skubiai yra atgabentos¹³.

Beje, vyskupo ir architekto J. Ch. Glaubitzo ryšiai galėjo užsimegztį dar kiek anksčiau, kai būdamas Vilniaus katedros kapitulos kanauninku jis su pertraukomis 1743–1754 m. prižiūrėjo Katedros remontą. Šis architektas J. D. Lopacinskio užsakymu 1759 m. galėjo projektuoti ir Anykščių parapiinę bažnyčią.

Vienu metu dvasininkas rūpinosi tiek Vilniaus rūmų įrengimo reikalais, tiek vyskupijoje pradėtomis statybomis ar rekonstrukcijomis. 1763 m. birželio 10 d. laiške, siųstame broliui iš Alsėdžių, jis guodėsi, kad greta kasdieniškų dvasininko reikalų jis dar ir finansiniais skaičiavimais bei savo valdose pradėtomis statybomis yra užsiėmęs, todėl neturėjo galimybės greitai pasirūpinti geležies atgabenimu į Vilniaus rezidencinių rūmų statybvietę¹⁴.

¹⁰ „<...> Vakar grįžau iš Anykščių. Pranešu Šviesiausiam Ponui ir širdingai mylimam broliui, kad Viešpaties garbei ten, Anykščiuose, jau pradėjau bažnyčios mūrijimą. Pamatai buvo padėti vieno sieksnio gylyje. Sumažinau bažnyčią trimis sieksniais, nei kad yra projekte, kurį Mielaširdingam Ponui rodžiau. Ji bus 15 sieksnių ilgio, o 8 pločio. <...> Rašyta Vilniuje 1759 m. birželio 2 d.“ (LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 5, l. 196).

¹¹ Anykščių parapiinės bažnyčios 1784 m. vizitacijos aktas, LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3507, l. 103–103v; Anykščių bažnyčios 1823 m. inventorių, f. 604, ap. 1, b. 4834, l. 36, 38; Anykščių bažnyčios 1831 m. inventorių, f. 604, ap. 1, b. 12572, l. 13, 13v; K. Misius, R. Šimkūnas, op. cit., p. 233.

¹² *Polski słownik biograficzny*, s. 399; *Lietuvos architektūros istorija*, V, t. II, p. 167; *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*, V, 1988, p. 261.

¹³ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 7, l. 143v.

¹⁴ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 7, l. 124v.

Viena tokio užimtumo priežasčių buvo Varnių katedros remontas. 1763 m. rugsėjo 7 d. iš Krakių vyskupas broliui rašė: „Taip pat pranešu Mielaširdingam Ponui apie mano statybų reikalus, kad kaip rėtis skylėta mano katedra jau uždengta šią vasarą pagamintomis ir išdegtomis čerpėmis, ir turiu jau apie tris žingsnius¹⁵ paruoštų plytų, [t. y.] šimtą tūkstančių pačių geriausių olandiškų čerpių ir plytų. Apgriuvę bokšteliai taip pat naujais kupolais buvo papuošti ir suremontuoti. O jau tada [kai išorė bus baigta] apžvelgęs bažnyčią iš viršaus, ramiai sau lauksiu, kada jau bus galima palaipsniui [bažnyčios] vidų remontuoti. O tuo tarpu ateinančią vasarą iš tų plytų turėsiu mūryti seminariją, nes dabartinė jau griūva, o be jos tai joks čia vyskupijos centras. <...>“¹⁶ Šiems Varnių katedros remonto darbams, kaip ir brolio rūmų statybai Vilniuje, vadovavo architektas J. Ch. Glaubitzas. Pastarasis, kaip liudija vėlesni laišakai, atliko visų J. D. Lopacinskio organizuotų statybų architektūrinio projektavimo ir darbų priežiūros darbus. Administracinę ir finansinę darbų priežiūrą vykdavo samdyti ūkvedžiai-administratoriai, pavyzdžiui, Vilniaus rūmų statybos darbus koordinavo Andrysas, Kairėnų dvaro – Ignacas. Kokie remonto darbai buvo atlikti Varnių katedros viduje, apie kurių planus cituotame fragmente kalba vyskupas, nežinoma. Anot M. Valančiaus, vyskupo rūpesčiu Varnių katedros grindys buvo išklotos marmuru, įrengti nauji vargonai¹⁷. Turbūt tuo laiku buvo pastatyta ir nauja vargonų choro tribūna su lankstytu parapetu.

Vilniaus rūmai buvo dažniausiai brolių aptariamas statybų objektas. J. D. Lopacinskis aktyviai domėjosi statybos eiga¹⁸, kaskart broliui vis kažką patardavo¹⁹, retsykais net pats nuvykdavo inspektuoti atliekamų darbų, stengėsi nuolat palaikyti ryšį su architektu, išvykusiu vykdyti ir kitų užsakovų užduotis²⁰. Iš laiškų turinio galima spręsti, kad vyskupas aktyviau už brolių rūpinosi rezidencinių rūmų reikalais, o jaunesnis brolis stropiai vykdė vyresniojo pavedimus²¹. 1765 m. rūmų statyba metams buvo sustabdyta²², tačiau tais pačiais

¹⁵ Žingsnis (lenk. *krok*) – ilgio matas (1000 krokų sudaro 1 mylią), maždaug lygus 0,8–1,5 metro.

¹⁶ *LVIA*, f. 1135, ap. 14, b. 7, l. 64v–65.

¹⁷ M. Valančius, *Raštai*, t. 2: *Žemaičių vyskupystė*, p. 168.

¹⁸ „<...> Mielaširdingas Pone, nieko man nerašai apie savo rūmų statybą, ar viską ten jau padarėt, ypač miegamuosiuose ir koridoriuose, taip pat stogo dengimo [darbus]? Blogiausia, kad Ponas Architektas jau pusę metų Vilniuje nesilankė. Ar esat įsitikinęs, jog kažkur nesuklydote? Nežinau, kas toms žuvalo lentoms, kurios buvo nupirktos Haurilkievičių kaime Lukiškėse, nutiko. <...> Rašyta Krakėse 1763 m. rugsėjo 13 d.“ (*LVIA*, f. 1135, ap. 14, b. 7, l. 68v).

¹⁹ „<...> Šviesiausias Pone, prieš išvažiuodamas iš Vilniaus gerai apsižvalgyk savo rūmuose ir dėl visko su Ponu Architektu susitark, [pavyzdžiui] ką bus galima palaipsniui ateinančią vasarą greta lubų tinkavimo [darbų] daryti, kad ir vėl konkrečią sumą šių statybų, kurią prižiūrės specialiai tam reikalui paskirtas Adrysas, išlaidoms atidėčiau. Tegu ateinančiais metais ir mažiausiai ištinkuotos sienos ir lubos džiūva, kad po to paskubinus darbus būtų galima jau prisiglausti, nors dar ne visi patogumai [yra] tuose rūmuose. Didžiai Mielaširdingas Pone, prašyk savo ir mano vardu Jo Mylistos kunigo, kanauninko ir valdytojo, kad žiemą iš Anykščių į Gulbinus dešimčia pastočių pristatytų gipsą, o kitomis pastotėmis noriu, kad iš Anykščių mums į Vilnių atgabentų [gipsą] luboms ir židiniams, kaip kad seniau sutarėm. <...> Rašyta Alsėdžiuose 1763 m. spalio 2 d.“ (*ibid.*, l. 170v–170a).

²⁰ „<...> Nežinau, ar Mielaširdingo Pono Vilniaus rūmuose dabar vyksta statybos darbai, kaip kad aš prieš išvažiuodamas paliepiu, blogiausia, kad negalėjau tuomet sulaukti Architekto, kuris kažkur Rusioje sukasi. Taip pat nežinau, ar Andrysas dar ne Dangaus Karalystėje, nes nėra iš jo žinių. <...> Rašyta Varniuose 1764 m. birželio 12 d.“ (*ibid.*, l. 356).

²¹ „<...> Kai atvažiuos Ponas Glaubitzas, norėsiu su juo nuodugniai aptarti, kiek ir kokių medžiagų reikės [paruošti] prieš žiemą, [nes būtina] pasirengti Mielaširdingo Pono rūmų statybos užbaigimui ateinančią vasarą. Kai aš per Kauną vyksiu į Varšuvą, tai atlydėsiu į Kauną Poną Klottą ir per jį perduosiu seseriai [statybinėms] medžiagoms [skirtus] pinigų, kad ji pagal poreikį duotų Andrysui. Man

metais buvo pradėti statybos darbai Kairėnų dvare už Vilniaus, kuris buvo įsigytas 1764 metais²³. 1765 m. (? , metai nenurodyti) kovo 31 d. vyskupas laiške, siųstame iš Viržuvėnų, pasidžiaugė, kad Kairėnų dvaras tampa „vis tobulesnis ir prašmatnesnis“²⁴.

Laiškuose atsispindi bendradarbiavimo su J. Ch. Glaubitzu aplinkybės, vyskupo noras darbus vykdyti sklandžiai ir architektui prižiūrint, pastangos kuo greičiau pabaigti rūmų įrengimą. 1765 m. kovo 4 d. laiške iš Viržuvėnų vyskupas apgailestavo, kad ponas J. Ch. Glaubitzas jį labai nuvylė, nes pas jį neatvyko, kaip buvo žadėjęs, ir nepavyko su juo aptarti Vilniaus rūmų statybos reikalų²⁵. 1767 m. sausio mėnesį vysk. J. D. Lopacinskis lankėsi Vilniuje. Brolį jis informavo, kad J. Ch. Glaubitzas parengė naują reikalingų statybinių medžiagų ir darbų sąmatą ir kad jam (t. y. vyskupui) teks papildomai šiai statybai skirti lėšų. Viskam, anot jo, prireiks per 10 000 auksinų. Taip pat išpėjo brolį, jog susitaręs su architektu ateinančią vasarą stogu uždengti tik rūmų sparnus ir tik tai, kas būtinausia, atlikti²⁶. Finansinė statybų našta, matyt, jau buvo gerokai patuštėjusi J. D. Lopacinskio išda, nes tuo pat metu vyko ir kunigų seminarijos Varniuose statybos²⁷. Tolesniems rūmų statymo darbams būtinas lėšas jis skyrė dalimis, nes reikalinga papildoma suma buvo išties didelė²⁸. Žinia apie netikėtą architekto J. Ch. Glaubitzo mirtį 1767 m. kovo 30 d. ganėtinai greitai pasiekė vyskupą. 1767 m. balandžio 9 d. iš Alsėdžių broliui jis rašė: „<...> Tuo tarpu Pono Glaubitzo mirtis mane labai nuliūdino ir sutrukdė mano tiek čionykščių, tiek Vilniaus rūmų statybų puošnumui, pastarosioms galvojau atsiųsti pinigų, kad tik Vilniuje nurimtu, nes nežinau, ar pavyks [jei nenurims] pasamdyti žmonių <...>“²⁹. Vyskupą užgriuvo nauji rūpesčiai – skubiai visiems vykdomiems darbams bei naujiems sumanymams realizuoti reikėjo rasti naują architektą. Paieškos ilgai netruko. Jau balandžio 24 d.

---

vis atrodo, kad plytų ne tiek jau daug ir reikės, bet kalkių ir žvyro sienų tinkavimui nemažai [prireiks]. Beje, ažuolo [medienos] grindims šiek tiek jau nupirkau, džūsta Lukiškėse, tačiau reikėtų įsigyti daugiau. Pušinė [mediena] tai gali būti iš Kairėnų miškų, o medžio apdirbėjų galės Ponas Pilininkas duoti tiek, kiek reikės. Prašysiu Maloningojo kunigo, kanauninko ir valdytojo paraginti gipso židiniams keliomis pastotėmis: vienomis iš Gumbinės į Anykščius, o kitomis iš Anykščių į Vilnių. Taip pat reikia klausti Pono Glaubitzo, ar galima Vilniuje gauti mūsų statybai kokių gerų ir dar neužimtų mūrinių. Atgabenta mediena kito rūmų korpuso stogui. Esu įsitikinęs, jog Didžiai Mielaširdingas Ponas nepamirš paliepti [medieną] sudėti ir nors kokių stogeliu uždengti, kad nepūtų. Dabar Mielaširdingam Ponui reikia kuo daugiau [statybomis] užsiimti ir kurį laiką pabūti Vilniuje, taip pat su Kaminskiu pasikalbėti dėl jo svirno, nes dėl šito prakeikto svirno, styrančio prieš langą, prapuola noras rūmus dailinti ir išlaidauti tokioje galimo gaisro grėsmėje. Reikia dėl to pasitarti su miesto notaru, gal rasime kokį būdą tai išspręsti. Rašyta Mikniškėse 1764 m. spalio 15 d.“ (ibid., l. 297v–298).

²² „<...> Dėl Mielaširdingo Pono rūmų Vilniuje statybos, tai ir aš sutinku šiais metais daryti pertrauką. Jei prieš Šv. Mykolą [t. y. rugsėjo 29 d. – A. K.] būsiu Vilniuje, tai su Glaubitzu dėl ateinančių metų darbų ir medžiagų [gal] ką nors nutarsiu. <...> Rašyta Alsėdžiuose 1765 m. kovo 29 d.“ (LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 8, l. 15).

²³ 1764 m. liepos 6 d. Mikalojus Tadas Lopacinskis nusipirko Kairėnų dvarą iš Aleksandro Sapiegos. Dvaro pastatų kompleksą sudarė gyvenamieji rūmai ir ūkiniai pastatai, popieriaus fabrikėlis, plytinė, malūnas (LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 7, l. 355v–356; V. Drėma, *LDK miestai ir miesteliai: iš Vlado Drėmos archyvu*, V., 2006, p. 218–219).

²⁴ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 8, l. 32v.

²⁵ Ibid., l. 60v.

²⁶ Ibid., l. 298v.

²⁷ Ibid., l. 103, 206v.

²⁸ „<...> Tą 1000 auksinų, skirtų rūmų statybai, sumokėk tam, kam tau atrodys reikalinga. Auksakaliui Bankui [tikriausiai Jonui Kristupui Bankui – A. K.] už vazas priklausys 400 auksinų. <...> Rašyta Alsėdžiuose 1767 m. kovo 12 d.“ (ibid., l. 262v–263).

²⁹ Ibid., l. 272v.

vyskupas rašė: „<...> O vėliau dėl manųjų statybų Varniuose persikeliu į Janapolę³⁰. Statyboms vietoj velionio Glaubitzo noriu pasamdyti iš Vilniaus atvykusį Poną Frezerį, o [taip pat ketinu jį pasamdyti kitoms] statyboms Žemaitijoje bei Mielaširdingo Pono rūmams Vilniuje.“³¹ Jau po poros savičių su Janu Wilhelmu Frezeriu³², kuris vyskupo kvietimu atvyko į Žemaitiją, buvo sudaryta sutartis, o už jo darbą sutarta mokėti tiek pat, kiek mokėta J. Ch. Glaubitzui³³. Tuo metu respubliką krėtė politiniai neramumai, kai kur vyko ginkluoti susirėmimai, todėl vyskupas labai nerimavo dėl tokios padėties ir dėl giminės valdų bei statybų likimo Vilniuje. 1767 m. gegužės 15 d. jis broliui skundėsi: „<...> Mano arklininkas pagaliau laimingai grįžo su karieta bei vežimais ir papasakojo, kad Lukiškės ir Mikniškės didžia dalimi, o Paneriai – visiškai sugriauti. Apie rūmų statybą neatvežė man jokių žinių, nes iš Vilniaus kaip iš gaisro išlėkė. Išvažiuojančiam iš čia architektui Janui Wilhelmui Frezeriui norėjau duoti 1000 timpų ar daugiau statybų išlaidoms, tačiau pastarasis atsisakė, nes baiminasi nelaimių kelyje, kokios jau ištiko kai kuriuos važiuojančius į Vilnių ar iš jo su maža palyda. Na gal persiūsiu tuos pinigus per Jo Mylistą Žemaitijos kaštelioną, kuris netrukus planuoja vykti į Vilnių. <...>“³⁴ Tačiau net ir sudėtingomis politinėmis aplinkybėmis vyskupas atkakliai stengėsi, kad darbai nenutruktų ir pagal išgales tęstųsi: „<...> Kaip vyksta Šviesiausio Pono rūmų įrengimas – trokštu žinoti visada, bet nieko man iš Vilniaus nepranešta, manau, kad dėl maskvėnų atvykimo ten sąmyšis, dėl brangymečio ir gaišaties sunku gauti amatininkų ir [kitų reikalingų] žmonių, vis dėlto su naujuoju architektu Ponu Frezeriu sudariau sutartį visoms savo statyboms už tokį patį mokestį natūra ir alga, kokią mokėjau velioniui Glaubitzui, [taip pat] pavedžiau jam ir [Vilniaus] rūmus prižiūrėti ir [statybos] darbams vadovauti. <...> Tačiau esant dabartiniams neramumams pakaks, jog [darbams] neleisim [visiškai] sustoti, o kai krašte įsivyras ramybė, negailėdamas skirsiu tiek lešų, kiek reikės. Tuo tarpu Mielaširdingam Ponui reikia pasikalbėti su naujuoju architektu, kuris rugpjūčio mėnesį, nes taip žadėjo čia pas mane būdamas, turėtų būti Vilniuje. Parodykit jam projektą, kurio aš su savimi nepaėmiau ir kuris neabejotinai yra likęs pas rūmų ūkvedį. <...>“³⁵ (Rašyta Janapolėje 1767 m. liepos 4 d.) Finansinės statybų išlaidos buvo tokios didelės, kad vyskupas net kreipėsi į kitą savo brolių Ignacą (1722–1776), Lietuvos izdo raštininką, kad tasai pridėtų 3000 auksinų Vilniaus rezidencinių rūmų statybos darbams tęsti, juolab kad paaiškėjo, jog išlaidos vėl viršys planuotą sumatą³⁶.

³⁰ Viržuvėnai vyskupo valia pradėti vadinti Janapole.

³¹ Ibid., l. 225v.

³² Evangelikas reformatas Janas Wilhelmas Frezeris minimas Vilniuje 1757–1772 metais (mirė 1772 12 01), Vilniaus drožėjo ir lipdytojo Jano Karolio Frezerio ir Joanos Liudvikos iš Mezeryčių sūnus (plačiau: W. Boberski, Jan Wilhelm Frezer: architekt wileński trzeciej ćwierci XVIII wieku, *Przegląd Wschodni*, 2001, t. 7, z. 4, s. 1001–1025; Frezer Jan Wilhelm, *Allgemeines Künstler-Lexikon*, München–Leipzig, 2005, Bd. 45).

³³ „<...> Post Scriptum. Su architektu Frezeriu sutariau, kad mokėsiu jam tiek, kiek ėmė Glaubitzas. Dabar jis yra čia, pas mane, po savaitės ar vėliau išvyksta į Vilnių. Pavesiu jam darbą ir sumokėsiu už jį – tegu statybų darbai, kiek leidžia dabartinė sumaištis, vyksta. Rašyta (Janapolėje?) 1767 m. gegužės 8 d.“ (*LVIA*, f. 1135, ap. 14, b. 8. l. 278v).

³⁴ Ibid., l. 273.

³⁵ Ibid., l. 297v.

³⁶ „<...> Mudviejų brolio prašiau pridėti 3000 auksinų Mielaširdingo Pono rūmų statybai ir liečiau naudoti seniau [įsigytas] medžiagas. Kai jau jos bus išekvotos, naujoms [medžiagoms] vėl atsiūsiu pinigų, tegu tik statybos darbai greičiau vyksta. O kai jau rūmai bus visiškai uždengti [stogu], tegu jau sienas tinkuoja, kad džiūtų. Taip pat pas mane buvo Kaminskis, turintis svirną prie rūmų sienos, ir sutiko jį nugriauti, reikia kuo greičiau [šitą reikalą] baigti. <...> Rašyta Alsėdžiuose (be metų, 1767 m. ?) kovo 11 d.“ (*LVIA*, f. 1135, ap. 14, b. 9, l. 52v); „<...> Regis Šviesiausiojo Pono rūmų [statybos] išlaidos viršys [planuotą] sumatą, reikės mudviem ta statyba dar labiau rūpintis. <...> Rašyta Alsėdžiuose 1767 m. kovo 17 d.“ (ibid., l. 54).

Apie kitų objektų statybas informacijos kur kas mažiau, nes broliui adresuotuose laiškuose daugiau dėmesio buvo skiriama bendram reikalui – rezidencinių rūmų reikalams. Iš pavienių žinučių matyti, kad vyskupo valia vyko ir Varnių seminarijos statybos, dėl kurių jis net dažniau stengėsi apsistoti Janapolėje, nes, anot jo, nuo Janapolės iki Varnių tik kelios mylios kelio ir tai patogesnė vieta stebėti atliekamus darbus bei rūpintis vyskupystės reikalais³⁷. Seminarijos statyboms vadovavo J. Ch. Glaubitzas, o šiam mirus, buvo pasamdytas J. W. Frezeris³⁸. Su šiuo architektu vyskupas bendradarbiavo greičiausiai iki architekto mirties 1772 metais³⁹. Seminarija buvo baigta statyti 1770–1771 metais⁴⁰.

Apie 1768 m. vyskupas, norėdamas tinkamai pritaikyti Janapolės rezidenciją vis dažnesniems apsilankymams, pradėjo jos rekonstrukciją⁴¹. 1769 m. J. W. Frezeriui jis pavedė parengti Krakų dvaro projektą bei Vainų (dar vadinama Vladislavo) koplyčios Vilniaus katedroje altoriaus projektą⁴². Pastarasis faktas liudija, kad net tapęs vyskupu J. D. Lopacinskis neapleido Vilniaus katedros Vainų koplyčios rektoriaus pareigų, o sukurti šios koplyčios altoriaus projektą pavedė savo nuolatiniam architektui J. W. Frezeriui. Tai, kad šis po J. Ch. Glaubitzo mirties tapo nuolatinis vyskupo statybinių sumanymų įgyvendintoju rodo faktas, kad jam buvo mokama nuolatinė alga⁴³. Kaip atrodė dvarai Janapolėje ir Krakėse, duomenų nepavyko rasti, nelikę ir ikonografinių šaltinių. Koks buvo naujai suprojektuotasis Vainų koplyčios altorius, irgi nežinoma – XIX a. viduryje koplyčia buvo rekonstruota.

Beje, galbūt J. D. Lopacinskio, ėjusio ir Kražių parapiinės bažnyčios klebono pareigas, ryšiai su J. W. Frezeriu galėjo užsimegztį dar 1760–1763 m., kai architektas benediktinių vienuolyno užsakyto Kražiuose statė Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčią⁴⁴. O gal tiesiog J. W. Frezerio darbo „rezultatai“ Kražiuose galėjo paskatinti 1767 m. naujo architekto beieškantį vyskupą susidomėti šio architekto gebėjimais. Kita vertus, tuo metu Vilniuje, kur dažniausiai ir buvo ieškoma įvairių specialybių statybos ir apdailos meistrų, nebuvo girdėti apie kitą labiau patyrusį specialistą.

³⁷ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 8, l. 206v.

³⁸ Tuo pat metu, maždaug nuo 1765 iki 1768 m. (1772?), architektas J. W. Frezeris dirbo ir kitam užsakovui – Trakų kaštelionui Tadui Oginskiui: jo pavedimu rekonstravo rezidenciją Anutoje (*Hanuta*, Ašmenos pav.) bei dirbo Seno (*Sienno*, Vitebsko vaivad.), kur galbūt statė pranciškonų Švč. Trejybės bažnyčią (W. Boberski, Jan Wilhelm Frezer: architekt wileński trzeciej ćwierci XVIII wieku, s. 1001–1025).

³⁹ J. W. Frezeris lankėsi pas vyskupą Žemaitijoje dar 1770 m. liepos ir spalio mėnesiais (LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 10, l. 148v, 151v). Daugiau duomenų apie jį laiškuose neaptinkama, galbūt todėl, kad 1771 ir 1772 m. vyskupo korespondencija broliui neišliko.

⁴⁰ XIX a. II pusėje pastatas buvo rekonstruotas pritaikant jį carinės Rusijos krašto apsaugos kariuomenės kazokų būrio apgyvendinimui. Išsamiausiai pastatas aprašytas 1880 m. inventoriuje. Jame apibūdintas pastato planas, architektūra, paminėtos kai kurios interjero detalės, patalpų skaičius ir paskirtis (Z. Genienė, J. Genys, op. cit., p. 137–138).

⁴¹ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 9, l. 74; b. 10, l. 5.

⁴² LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 9, l. 164.

⁴³ „<...> Dėl statybos Vilniuje susitariau su Jo Mylista Ponu Ignacu, kuris yra atvykęs į Vilnių, į Kairėnų [dvaro] administratoriaus vietą, ir daviau pinigų, pavesdamas įsigyti kiek reikės [statybinių] medžiagų. Blogiausia, kad neturi ten Jozefo ir nepalikai jokios informacijos, ką kalbėti ir dėl ko tartis su architektu ar su kokuo mūriniu. Aš savo architektui Frezeriui moku nuolatinį atlyginimą, o jis skundžiasi tuo, kad iš Jūsų Mylistos negavo jokio apmokėjimo už tai, kad stengiasi dėl tų jūsų rūmų. <...> Rašyta Krakėse (be metų, 1768 m.?) vasario 2 d.“ (LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 9, l. 21).

⁴⁴ M. Valančius, *Raštai*, t. 2: *Žemaičių vyskupystė*, p. 320–321; M. Borkowska OSB, *Słownik mniszek benedyktynskich w Polsce*, Tyniec, 1986, s. 61; W. Boberski, Jan Wilhelm Frezer: architekt wileński trzeciej ćwierci XVIII wieku, s. 1009.

J. D. Lopacinskis rūpinosi, kad būtų rekonstruojamos senos bei statomos naujos bažnyčios vyskupijoje. Viename iš laišku broliui jis užsimena, kad pageidauja, jog Zapyškio bažnyčios remontas būtų pradėtas 1770 m. vasarą⁴⁵. Domėjosi vyskupas ir Šiluvos bažnyčios statybos eiga. Dar 1764 m. broliui rašė, kad kreipėsi į Dagdos (*Dagda*, Livonijos vaivadija, dabart. Latvija) (dvaro?) administratorių prašydamas atsiųsti į Šiluvą darbams jau seniau čia dirbusius plytdirbius, taip pat pažymi, kad supranta, kad tik drąsiai pasiryš atvykti į šį kraštą, kuriame tiek neramumų dabar vyksta⁴⁶. 1766 m. rugsėjo 25 d. atvykęs į Šiluvą vyskupas informavo brolių: „<...> Aš čia dar šiandien ir ryt [pabūsiu ir] užsiimsiu ginčų sprendimu su kai kuriais kaimynais bei bažnyčios statybos apžiūra, kuri per vienerius metus jau iki langų skliautų pastatyta ir [yra] didelė kaip Vilniaus katedra, neįskaitant jos koplyčių. <...>“⁴⁷ V. Drėma, pasirėmęs M. Valančiaus duomenimis, teigia, kad J. D. Lopacinskis dar būdamas Šiluvos bažnyčios klebonu 1760 m. ėmėsi perstatyti Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčią⁴⁸. Anot šio dailės istoriko, J. Ch. Glaubitzas vyskupo užsakymu 1764 m. parengė Šiluvos bažnyčios rekonstrukcijos planą, tačiau kokiais šaltiniais jis remiasi taip teigdamas – nenurodo⁴⁹. Galbūt V. Drėmai buvo žinoma ši brolių korespondencija⁵⁰. Taigi pasirėmęs faktu, kad jau maždaug nuo 1763 m. J. Ch. Glaubitzas vykdė vyskupo architektūros užsakymus, jis greičiausiai ir padarė išvadą, jog Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčios projekto autoriumi buvo minėtas architektas. Pripažindamas, kad objekto stilistika nebūdinga J. Ch. Glaubitzo architektūriniam braižui, tyrinėtojas mano, kad realizuojant interjero ir eksterjero statybą bei puošybą (bazilikos statyba užsitęsė iki 1778 m.) autentiškas architekto projektas buvo sumodernintas pagal laiko dvasią, t. y. įgavo klasicizmo bruožų⁵¹. Įvertinus tai, jog J. D. Lopacinskis rūpinosi bemaž visų objektų, kurie nepriklausė Žemaičių vyskupijai, tačiau kurių administravimas gulė ant jo pečių pagal užimamas pareigas, materialine būkle (Anykščių parapiinė bažnyčia, Vilniaus katedros Vainų koplyčia), taip pat pasirėmus cituotomis ištraukomis galima manyti, kad vyskupas visiškai ar iš dalies koordinavo ir Šiluvos bažnyčios perstatymą. Galima pritarti V. Drėmos iškeltai hipotezei, kad bažnyčios projektavimo darbus galėjo atlikti J. Ch. Glaubitzas, o tęsti, kaip paaiškėja iš nagrinėtų faktų, – J. W. Frezeris, tačiau laišškai šios prielaidos nepatvirtino ir neatskleidė Šiluvos bažnyčios rekonstrukcijos detalių.

IŠVADOS

Apibendrinant reikia pasakyti, kad vyskupo A. D. Tiškevičiaus užsakymų tyrimai atskleidė Varnių varpinės statybos aplinkybes bei iki šiol nežinomą faktą, jog vyskupas kažkurių savo rūmų rekonstrukcijai samdė architektą J. Ch. Glaubitzą. Epistoliarinis vyskupo J. D. Lopacinskio palikimas ne tik pakoregavo žinomus duomenis, tačiau suteikė ir naujų istorinių žinių, patvirtino autorystę. Paaiškėjo, kad J. D. Lopacinskio užsakymu architektas J. Ch. Glau-

⁴⁵ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 9, l. 250.

⁴⁶ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 7, l. 297.

⁴⁷ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 8, l. 163.

⁴⁸ M. Valančius, *Raštai*, t. 2: *Žemaičių vyskupystė*, p. 164.

⁴⁹ V. Drėma, *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, V., 1997, p. 135; *Laiškai = Listy / Vladas Drėma, Stanisław Lorentz*, sud. R. Janonienė, V., 1998, p. 312, 314.

⁵⁰ Tyrinėtojas mini, jog rėmėsi istorikės A. Vojevodskaitės išrašais, tačiau nenurodo, kokie tie išrašai ir iš kur. Galbūt jie buvo padaryti iš aptariamųjų vyskupo laišku.

⁵¹ *Laiškai = Listy / Vladas Drėma, Stanisław Lorentz*, p. 312, 314.

bitzas, o vėliau J. W. Frezeris projektavo Lopacinskių rezidenciją Vilniuje ir Kairėnų dvaro pastatus bei koordinavo atliekamus darbus. Taip pat abu šie architektai remontavo Varnių katedrą, statė Varnių kunigų seminarijos pastatą, galbūt prisidėjo prie Šiluvos bažnyčios rekonstrukcijos⁵². J. W. Frezeriui buvo pavesta suprojektuoti Janapolės ir Krakų dvaro pastatus, parengti Vilniaus katedros Vainų koplyčios altoriaus projektą. Su architektais vyskupas palaikė ilgalaikius darbo santykius ir mokėjo jiems nuolatinę algą.

Reikėtų pabrėžti, kad vyskupo korespondencija įdomi ir užsakovo vaidmens statybose aspektu. Kaip matyti, dvasininkas asmeniškai rūpinosi samda, statybinių ir apdailos medžiagų įsigijimu, jų transportavimu, laikymu, pavesdamas tik mažiau reikšmingas užduotis ūkvedžiui, o pats akylai stebėjo visus svarbiausius darbus.

Archyvinių šaltinių tyrimas atskleidė užsakovo ir atlikėjo santykių trukmę. Vysk. A. D. Tiškevičius su J. Ch. Glaubitzu bendradarbiavo dvejus metus, nuo 1747 iki 1748 m., tačiau galbūt vyskupo pavedimus architektas vykdė ir ilgesnį laiką – prielaidai pagrįsti trūksta duomenų. Vysk. J. D. Lopacinskis J. Ch. Glaubitzą samdė nuo 1763-ųjų pavasario (tačiau galima spėti, kad būta ir ankstesnių jų kontaktų) iki architekto mirties 1767 m. kovą. J. W. Frezeris buvo įdarbintas 1767 m. pavasarį ir vyskupo įpareigojimus vykdė iki 1770-ųjų rudens, o gal iki 1772 metų. Toks keletą metų besitęsiantis bendradarbiavimas su architektu, pavedant projektuoti ir prižiūrėti net keletą statomų objektų, – pasitaikantis reiškinys LDK architektūros istorijoje, liudijantis apie įgytą užsakovo pasitikėjimą ir architekto kompetencijos vertinimą.

Atlikta architektūros užsakymų analizė į meno istorijos apyvartą įtraukia naujus istorinius faktus ir suteikia impulsą tolesniems tyrimams. Vėlyvojo baroko sklaidai Žemaitijos vyskupijoje didelę įtaką turėjo būtent šių dviejų bažnyčios hierarchų investicijų į kultūrą mastai. Šių asmenų valios, ambicijų, iniciatyvos ir finansinių išteklių dėka vietinės Vilniaus vėlyvojo baroko stiliaus apraiškos paplito ir Žemaitijoje.

Gauta 2007 02 28
Parengta 2007 03 23

Priedas

Originalas: *Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyrius*, f. 148, b. 288, l. 38.

Specifikacija reparačijai pałacų Jaśnie Wielmożnego Jmści księdza Tyszkiewicza biskupa Żmudzkiego

1747 W rogowym pokoju gipsowe sufity: za mularza z pomocnikami, [za] drut, gwozdzie, wapne, żwir i xct. – 208 zł. 11 gr.

1747 Kominek w tym samym pokoju za cegły, żwir, [za] mularza y [jego] pomocnikowy – 51 zł. 14 gr.

2400 cegieł m/ po 20 złotych – 48 zł.

16 skrzyń wapny po 2 tynfy – 40 zł. 16 gr.

Za żwir – 19 zł.

Mularzom i pomocnikom – 70 zł. 25 gr.

Do tej samej sciany 16 skrzyń wapny po 2 tynfy – 40 zł. 16 gr.

Z tej samej wapny dach reparowaną

⁵² Anot V. Drėmos, J. Ch. Glaubitzas Lopacinskių šeimai statė ir rezidenciją Leonpolyje (*Leonpol, Breslaujos pav.*), tačiau kuo remiasi taip teigdamas, interpretuotais šaltiniais ar stilistine analize, nenurodo (V. Drėma, *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, p. 135; *Laiškai = Listy / Vladas Drėma, Stanislaw Lorentz*, p. 314).

Za żwir – 16 zł.
 Mularzom i pomocnikom – 171 zł.
 Sztukaterowi 15 talerów – 120 zł.
 Dach i faciata reparaowaną – 104 zł.
 Za dwa rogowe sufity w pokojach: za gwoździe, drut, wapne, żwir i robotnika i ext. – 320 zł.
 Za płatki, sufit, za drut, gwoździe, za mularza i pomocnika xct. i za wybielenie pokojów – 177 zł.
 Na to wzięłem suma 1386 zł. 22 gr.
 Od W. Jmści X. Biskupa 30 tynfów – 38 zł.
 Od Jmści pana Naborowskiego 12 czerwonych złotych – 207 zł. 6 gr.
 Od J. P. Gospodarza Pałacowego 30 talerów – 240 zł.
 Od W. Jmści X. Biskupa 30 talerów – 240 zł.
 Od starego Gospodarza Szella 3 talery i 1 tynfa – 25 zł. 8 gr.
 Od kamerdynera P. Fredericho 100 tynfów – 126 zł. 20 gr.
 Odebranej sumy 877 zł. 4 gr.
 Resztę mnie należy złotych 509 i 18 groszy

Johan Glaubitz

Šviesiausiojo Visagalio Jo Malonybės kunigo, Žemaitijos vyskupo Tiškevičiaus rūmų remonto specifikacija

1747 m. Kampinio kambario gipsinės lubos: už mūrinių bei jo pagalbininkus, vielą, vinis, kalkes, žvyrą ir kt. – 208 auksinai⁵³ ir 11 grašių.
 1747 m. Židinytis tame pačiame kambaryje: už plytas, kalkes, žvyrą, už mūrinių ir jo pagalbininko [darbą] – 51 auksinas ir 14 grašių.
 2400 plytų (1000 plytų kainuoja 20 auksinų) – 48 auksinai.
 16 dėžių kalkių (1 dėžė – 2 timpos⁵⁴) – 40 auksinų ir 16 grašių.
 Už žvyrą – 19 auksinų.
 Mūriniams ir jų pagalbininkams – 70 auksinų ir 25 grašiai.
 1748 m. Tai pačiai sienai [reikėjo] 16 dėžių kalkių (1 dėžė – 2 timpos) – 40 auksinų ir 16 grašių (šitos kalkės panaudotos ir remontuojant stogą).
 Už žvyrą – 16 auksinų.
 Mūriniams ir jų pagalbininkams – 171 auksinas.
 Lipdytojui 15 talerių⁵⁵, arba 120 auksinų.
 1748 m. Suremontuotas stogas ir fasadas – 104 auksinai.
 Už lubų dviejų kambariuose [išstinkavimą]: už vinis, vielą, kalkes, žvyrą ir darbininką, kt. – 320 auksinų.
 Už medžiagų atraižas (plyteles?), už lubas, už vielą ir vinis, už mūrinių bei pagalbininką ir kt., taip pat už kambarių išbaltinimą – 177 auksinai.
 Visam tam paėmiau iš viso 1386 auksinus ir 22 grašius.
 Iš Jo Malonybės vyskupo gauta 30 timpų, arba 38 auksinai.
 Iš Jo Malonybės Pono Naborovskio gauta 12 raudonųjų auksinų⁵⁶, arba 207 auksinai ir 6 grašiai.
 Iš Jo Malonybės Pono rūmų ūkvedžio – 30 talerių, arba 240 auksinų.
 Iš Jo Malonybės vyskupo gauta 30 talerių, arba 240 auksinų.
 Iš senojo rūmų ūkvedžio Šelio – 3 taleriai ir 1 timpa, arba 25 auksinai ir 8 grašiai.

⁵³ Vieną auksiną sudarė 30 grašių.

⁵⁴ Viena timpa buvo lygi maždaug 1,2–1,5 auksino.

⁵⁵ Vienas taleris buvo lygus 8 auksinams.

⁵⁶ Vienas raudonasis auksinas buvo lygus maždaug 16,3–18 auksinų.

Iš Pono kamerdinerio Frederiko – 100 timpų, arba 126 auksinai ir 20 grašių.
Iš viso gauti 877 auksinai ir 4 grašiai.
Man iš visos šitos sumos priklausau 509 auksinai ir 18 grašių.

Johanas Glaubitzas

AUKSĖ KALADŽINSKAITĖ

Building orders of Antoni Dominik Tyszkiewicz and Jan Dominik Łopaciński, Bishops of Samogitia

Summary

The objective of the article is, with reference to historical sources, an analysis of the building orders of the bishops of Samogitia, Antoni Dominik Tyszkiewicz (1700–1762) and Jan Dominik Łopaciński (1708–1778), whose tenure coincided with the period when late baroque was especially popular. The sources, not yet explored in the literature, have not only corrected the already obtained data, but also provided a new historical evidence, confirmed the authorship, shed light on the consequences of the construction process of some buildings. The study of building orders of A. D. Tyszkiewicz revealed the building details of the steeple of Varniai and, moreover, the fact that the bishop hired the architect Johann Christoph Glaubitz (died 30 03 1767) to build one of his mansions, which has been unknown so far. The study of J. D. Łopaciński's letters addressed to his brother Mikołaj Tadeusz Łopaciński (1715–1778), scribe of the Great Duchy of Lithuania, voivode of Brasta, revealed that the architect Johann Christoph Glaubitz and later Jan Wilhelm Frezer (died 01 12 1772) projected the residence of the Łopaciński family in Vilnius, the buildings of their property in Kairėnai, and coordinated the works. Both architects also renovated the Varniai Cathedral, built the Varniai Seminary and possibly contributed to the restoration of the church of Šiluva. Jan Wilhelm Frezer was assigned to project the buildings of the Krakiai manor, to prepare the project of the Vainai Chapel altar in the Vilnius Cathedral.